

ФРАЗЕОЛОГІЯ РОМАНУ-БАЛАДИ М. НЕСТЕРЧУКА «БЛАКИТНА САРНА»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (43).

УДК 811.161.2'28'373.7(477.81/.82):821.161.2'06.08(477.82)

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).21–25

Аркушин Г. Фразеологія роману-балади М. Нестерчука «Блакитна сарна»; кількість бібліографічних джерел – 11; мова українська.

Анотація. У статті проаналізовано вживання стійких сполучень слів із семантично цілісним значенням у романі-баладі «Блакитна сарна» М. Нестерчука, уродженця с. Сильно Ківерцівського району Волинської області. Мета статті – аналіз стійких висловів із семантично цілісним значенням і порівняння їх із літературними та говірковими відповідниками. Простежено вміле використання таких фразеологізмів. Автор відзначає, що роман має динамічний сюжет, тут наявний опис трагізму в житті головних персонажів, а також особливе авторське мовлення, якому властиві баладні мотиви, бо це роман-балада. Дійові особи розмовляють силеньською середньополіською говіркою, вживають знайомі з дитинства діалектизми, а своє бачення світу підкріплюють висловами, що передаються з покоління в покоління, здійснюючи постійний життєвий спіралеобіг.

Особливої емоційності твору надають використані прислів'я та приказки, а найбільше стійкі словосполучення із семантично цілісним значенням, які кількісно значно переважають над пареміями.

З'ясовано, що вживання таких стійких сполучень слів зближує авторське мовлення роману «Блакитна сарна» з народним. Письменник уміло використав місцеві фразеологізми без надмірних говіркових особливостей та без зайвого витлумачення їхньої семантики. При порівнянні з говіркою виявлено багато фразеологізмів, спільних звучанням і семантикою з літературними, поруч із якими наявні й ті, що мають вузькорегіональні особливості, насамперед словотвірні та лексичні. Частина фразеологізмів уживана лише в діалектах, часто обмежена територією Західної України (ще при Польщі 'давню') або декількома говірками (впасти з печі 'народити дитину') чи навіть одним населеним пунктом (піти під Високу 'померти').

Установлено, що автор роману не сліпо копіює говірку, а проводить виважений відбір найбільш поширених місцевих висловів.

Цей цікавий роман містить вдячний матеріал для різних мовознавчих студій із лексики, семантики, словотвору, а також антропонімії, топонімії тощо.

Ключові слова: стійкі сполучення слів, фразеологізми, західнополіський і середньополіський говори, фразеологізми з фонетичними, словотвірними та лексичними особливостями.

Постановка проблеми. Над романом-баладою «Блакитна сарна» [Нестерчук 2019] уродженець Волинської області Мирон Матвійович Нестерчук працював понад тридцять років. У творі описані події в польському нестихому селі Затишші упродовж 1939–1944 років, коли польську адміністрацію замінила совіцька, а опісля німецька, і знову совіцька, коли ходили селами „лісові хлопці”, не повідомляючи, з якої вони партизанки, коли кожне сказане слово могло стати останнім, тобто цей період – одна з найтрагічніших сторінок виживання поліщуків у таких непростих умовах.

Але письменницька оповідь не тільки характеризує той історичний час, а й описує побут жителів села, їхні прагнення, тут знайдемо і фіксації фольклору й етнографічні записи, а також передані особливості мовлення селян, адже автор народився і жив певний час у селі Сильно сучасного Ківерцівського району Волинської області, жителі якого і стали прототипом описаних затишців. Місцева говірка знаходиться на межі між західно- і середньополіськими діалектами з перевагою середньополіських фонетичних рис. Але найголовніше: цей роман біографічний, адже головний герой Матвій – це батько майбутнього письменника, Марина – маги, Віталюк – старший брат, а Мирцю – сам Мирон Матвійович.

Аналіз досліджень. Художні твори волинських письменників уже були об'єктом досліджень

не тільки мовознавців, зокрема діалектологів, а й ономастів, етнографів, фольклористів і т.д. (І. Левчук, А. Яворський, Ж. Масюк, О. Нестерчук, І. Дружок та ін.). На жаль, фразеологія сучасної волинської прози досліджена ще недостатньо – можемо назвати лише статтю «Загоренські фразеологізми (за романами волинського письменника В. Лиса)» [Аркушин 2019]. А лінгвістичні дослідження щойно виданого роману-балади тільки починаються.

Мета статті – аналіз стійких сполучень слів із семантично цілісним значенням, ужитих у романі-баладі «Блакитна сарна» М. Нестерчука, і порівняння їх із літературними та говірковими відповідниками. Оскільки знаємо, що під Затишшям зображено Сильно та його мешканців, то, характеризуючи мовлення героїв твору, порівнюватимемо з особливостями говірки силенців, зафіксовані у виданні «Силеньська гуторка: Топоніміка, люди, мова» [Аркушин 1994] (до речі, с. Сильно рідне і авторові цієї статті). Основним **методом** наукового дослідження є **описовий**.

Виклад основного матеріалу. Роман відзначається динамічним сюжетом, описом трагізму в житті головних персонажів, особливою авторською мовою, якій властиві баладні мотиви, бо це ж роман-балада. Дійові особи розмовляють силеньською середньополіською говіркою, вживають знайомі з дитинства діалектизми, а своє бачення світу підкріплюють висловами, що передаються з покоління в покоління,

здійснюючи постійний життєвий спіралєобіг.

Особливої емоційності твору надають використані прислів'я та приказки, а найбільше стійкі словосполучення із семантично цілісним значенням, які кількісно значно переважають над пареміями. Як зазначає І. Глуховцева, «фразеологія будь-якого художнього твору – це культурний феномен, у якому відображено світобачення та сприйняття навколишньої дійсності мовною спільнотою цього етносу за певного історичного періоду» [Глуховцева 2019, с. 89].

Ужиті в романі фразеологізми можна поділити на декілька груп.

1. Фразеологізми, що відомі в літературній мові (порівняння за «Фразеологічним словником української мови» [ФСУМ 1993]):

◇ стійкі сполучення, які не мають відмінностей від літературних відповідників: нема спасу – літ. *нема́ спасу* [ФСУМ 1993, II, с. 846]; *ні слуху ні духу* – літ. *[а́ні] ні слуху, [а́ні] ні духу* [ФСУМ 1993, II, с. 830]; *як мішком поприбивані* – літ. *як мішко́м прибі́тий* [ФСУМ 1993, I, с.498]; *тюрма плаче за мною* – літ. *тюрма́ пла́че* [ФСУМ 1993, II, с. 645]; *вигнала б к лихій матері* – літ. *к лихій ма́тері* [ФСУМ 1993, I, с. 428]; *ще за царя Гороха*, пор. *силенське за царя́ Хме́ля, як було́ людéй жме́ня* [Аркушин 1994, с. 166] – літ. *за царя́ Горóха* [ФСУМ 1993, I, с. 191]; *то все до пори, до часу* – літ. *до порі́ (до ча́су)* [ФСУМ 1993, II, с. 676]; *та хай йому всячина!* – літ. *хай йому́ всячина* [ФСУМ 1993, I, с.157]; *міняють шило на мило* – літ. *міня́ти / помі́няти (промі́няти, вімі́няти і т.ін.) ші́ло на шва́йку (на мило, на мото́вило)* 'замість чого-небудь одержувати щось гірше' [ФСУМ 1993, I, 491]; *рейку тримає догори ногами*, пор. *силенське догори́ нога́ми* || *догори́ ра́ком* [Аркушин 1994, с. 165] – літ. *догори́ нога́ми (дном, дри́гом, сподо́м, ра́ком)* [ФСУМ 1993, I, с. 257]; *гроші, відкладені про чорний день* – літ. *про (на) чо́рний де́нь* 'на випадок крайньої скрути, про запас' [ФСУМ 1993, I, с. 226]; *дати перцю* – літ. *да́ти (завда́ти) пе́рцю* [ФСУМ 1993, I, с. 213]; пор. інші широко відомі вирази: *води в рот понабирали; викинути коника; зарити носом; хоч до рани прикладай; свиней не пасли разом; п'яте колесо до воза* та ін.;

◇ стійкі словосполучення, спільні з літературними (за одинадцятитомним «Словником української мови» [СУМ 1970–1980]): *не він перший, не він останній*, пор. *силенське ни йа́ пе́рши ни йа́ остáн'і* 'це не при мені почалося і не при мені закінчиться' – літ. *не ти (я, ви і т. д.) пе́рший (пе́рша), не ти (я, ви і т.д.) й остáнній (остáння)* 'те, що випало на долю когось-небудь, не є чимсь особливим, це саме переживали вже й будуть переживати інші' [СУМ, VI, с. 337];

◇ фразеологізми, спільні з літературними, але мають деякі акцентологічні, фонетичні чи морфологічні відмінності: *мов коро́ва язико́м злизала* – літ. *як коро́ва язико́м злизáла* [ФСУМ 1993, II, с. 978]; *холера їх знає* – пор. літ. *що за хо́ле́ра?* [ФСУМ 1993, II, с. 933]; *показує на мигах щось* – літ. *на ми́гах* [ФСУМ 1993, I, с. 485] (у говірці іменник *ми́ги* і дієслово *ми́гати* зі звуком [г]); *ревом ревла*

– літ. *ре́вма реві́ти (ревті́)* [СУМ, VIII, с. 472]; *розпитає про те да про се* – у говірці займенник *се* не вживаний (по-силенськи *ц'е* || *ц'е́йе*), пор. *ще ні з сього ні з того*;

◇ з лексичними та семантичними діалектизмами: *як ті старці ходять* (старець 'жебрак', тобто як ходить жєбрак з поводирем);

◇ зі зміненим порядком компонентів: *ні з сього ні з того* – літ. *ні з то́го ні з сьо́го (цьо́го)* [СУМ, II, с. 888]; *їсть поїдом* – літ. *по́їдом ї́сти* [ФСУМ 1993, II, с. 663]; *хвостиком за ним бігають*, пор. *силенське б'і́гати хво́стиком* 'постійно ходити за кимось слідом' [Аркушин 1994, с. 162] || *слідом за дідом* [Аркушин 1994, с.172] – літ. *бі́гати хво́стиком* [ФСУМ 1993, I, с. 28];

◇ з відмінностями у компонентному складі: *хай йому чорт!*; пор. *силенське хай йо́го би́ри!* 'чорт із ним!' [Аркушин 1994, с. 173] – літ. *хай чо́рт бере!* [ФСУМ 1993, II, с. 954]; *як за водою пішли* 'пропали' – літ. *піти у во́ду* [ФСУМ 1993, II, с. 644]; *захотілось якомусь меду* – літ. *як у ме́ду* 'в достатках, у розкошах' [ФСУМ 1993, I, с. 482]; *та біс з ним* – літ. *та ну йо́го к бі́су* [ФСУМ 1993, I, с.34]; *да пішов ти к єдрені фені!* – літ. *пропаді́ ти про́падом* [ФСУМ 1993, II, с. 644]; *змішати з г...* – літ. *змішати з землею (з боло́том)* [ФСУМ 1993 II, с. 339]; *накинути / зняти (знімати) вроки* – літ. *виліва́ти (ві́лити, ві́лляти) переполо́х (вро́ки)* 'знахарськими способами лікувати знервовану переляком людину' СУМ I, с. 421] (тут зауважимо, що в місцевих говірках *вроки* не тільки *переполох*, а й 'наслання поглядом хвороби когось-небудь' [Аркушин 2016, с. 74]);

◇ з відмінностями у семантиці: «*Вбий мене, Степанінко, не знайду Йосипової могили*» – пор. літ. *хоч ти вбий* 'ні за якої умови, жодним чином, ніяк' [ФСУМ 1993, II, с. 881]; *мені вже гаплік* 'померти' – пор. літ. *бра́ти язика́ на гаплі́к* 'замовкати' [ФСУМ 1993, II, с. 54].

Гіпотетично можна стверджувати, що наведені вище стійкі словосполучення, спільні з літературною мовою, відомі також на всій україномовній території, хоч і не всіма мовцями вживані. Зауважимо, що фонетичні та морфологічні відмінності фразеологізмів відбиті автором лише вибірково, щоб не віддаляти говірку від літературної мови і щоб були зрозумілими для читачів з різних регіонів (пор. велику кількість прикладів із говірок цього перехідного типу у таких статтях: «Відображення фонетичних і морфологічних особливостей говірки в місцевих пареміях (на матеріалі поліської говірки с. Липне)» Ю. Громіка [Громик 2019] та «Діалектні особливості іменної словозміни західнополіських і суміжних говірок» Р. Зінчук [Зінчук 2019]).

2. Широкознані фразеологізми, не зафіксовані словниками літературної мови:

◇ зі зрозумілою семантикою: *як сльоза* 'дуже чиста скляна посудина' (див.: [Аркушин 2003, с. 123]); *мавпа мавпою; то було давно й неправда; молоде цвіте й пахне; закропити душу; бути тепленьким* 'бути п'яним' та ін.;

◇ з відмінностями у семантиці: *все буде, як книжка пише*, пор. *силенське як книшка пише*

‘добре, як потрібно’ [Аркушин 2003, с. 97] – літ. *говоріти (розповідати, розказувати, читати і т.ін.) мов (як і т.ін.) із книжки* ‘говорити, розповідати до ладу, плинно, не зупиняючись’ [СУМ IV, с.197]; *по-польськи закидає* ‘говорити, уживаючи полонізми’ – літ. *закидати словом* ‘починати розмову з ким-небудь; спонукати до розмови’ [ФСУМ 1993, I, с. 307]; *правда твоя ні фіга не варта* ‘нічого не варта’ – літ. *показати дулю (фігу) [з маком]* ‘відмовити кому-небудь у чомусь, нічого не зробити’ [ФСУМ 1993, II, с. 663];

◇ зі словотвірними особливостями, що призводять до семантичних змін виразу: *є люди і є людиська; мати твою перемати; щось путнє співає (путнє – субстативований прикметник, пор. літ. *путний* ‘який має певні позитивні якості’ [СУМ VIII, с. 403]); чудака впроти* ‘зробити щось дивне, переважно смішне’, пор. літ. *чудак* ‘дивак’ [СУМ XI, с. 373]; *ходив по малому й великому* ‘випорожнюватися’;

◇ компонентна варіативність прокльонів: *та хай йому всячина!; к лихий матері; да пішов ти || да пішли ви к ... || да пішов ти к едрені фені!; сто псів на твою горлянку, сто лишаїв на твою голову!*; зауважимо, що саме така варіативність найбільш характерна прокльонам, що залежить насамперед від мовотворчості окремого індивіда;

◇ характерне часте використання словосполучення *як той каже*; пор. силенське *йак той казав || 0* ‘вставлені сполучення слів, які конкретно ні на кого не вказують’ [Аркушин 2003, с.127];

◇ використання деяких етичних формул: *вбачай за грубе слово; не при обіді кажучи; «Цього, думайсь, мене Капсюком кличуть? Бо в мене ніцьо ни пропадає. Навіть, за перепросенням, купа...»*; як запрошення до скромного і не дуже частування – *що Бог послав*; пор. силенський вислів як прохання не розголошувати автора неперевіреної чутки: *говорімо да мовчимо – хай з нас не виходить*;

◇ використання ефемізмів як заміників нецензурних чи, на думку мовців, «непристойних» слів: *кудись приспічило || приспічило по-великому; мені ваша гуторка десь; я їх десь маю* – пор. силенське *мати десь когось* ‘не цінувати кого-небудь’ [Аркушин 2003, с. 104]; *звіздець нам скоро*; пор. *огонь їх розбере замість чорт їх розбере (знає)*;

◇ замітники поданих раніше повідомлень: *тут Бомба тик-мик; так і так, завтра нас відпускають*.

3. Фразеологізми, вживані на обмеженій території:

◇ у всій Західній Україні: *ще при Польщі* ‘період 1920–1939 рр., коли Західна Україна входила у склад Польщі’; пор. силенське *за Польщі* ‘давню’ [Аркушин 1994, с. 165] (зауважимо, що в романі відсутні широковідомі сполучення *перші совєсти, друзі совєсти*, бо оповідь в основному доведена до 1944 року, коли ще *другі совєсти* „тільки встановлювалися”); *поставили крокви й зав’язали „квітку”* ‘букетик квітів як символ завершення одного з етапів будівництва’ – пор. силенське *поставити квітку* ‘завершити якусь роботу (переважно будівельну)’ [Аркушин 2003, с. 96]; *жалобна вечеря || жалобний*

хліб ‘поминальна їжа після поховання померлого’;

◇ наявність фіксацій у декількох говірках: «...*віддала [племінницю] на багатіші села заміж*» – пор. силенське *їхати на багатіші села* ‘їхати на вечорниці до молоді в сусідні села’ (зафіксовано у трьох н.пп.) [Аркушин 2003, с.122]; «*Негрішний, з самого ранку не їв і не пив*» – пор. *нічим не грішна* ‘нічого не їла зранку’ (записано у двох н.пп.) [Аркушин 2003, с. 87]; з *бзіком чоловік* ‘нервовий’ (*бзік* ‘нервування’, *бзікати* ‘нервуватися’);

◇ стійкі словосполучення, що вже виходять з ужитку: «*скоро Марина Німцьова з печі впаде*» – пор. силенське *впасти с печі* ‘народити дитину’ [Аркушин 1994, с. 163]. Уживання цього фразеологізму давніше становило, очевидно, один суцільний ареал, але тепер його зафіксовано лише у чотирьох західно-полісько-середньополіських говірках з цією семантикою (див.: [Мацюк 2013, с.161]). У декількох н.пп. цей фразеологізм асоціюється з іншим (новішим) – *як з дуба впасти* ‘стати нерозумним; збожеволіти’ [Аркушин 2003, с. 91], через що й відбулися зміни у семантиці – *впасти з печі* ‘зробити або сказати щось несерйозне’, ‘сказати щось недоречне’, ‘бути не зовсім розумним’ [Аркушин 2003, с.114];

◇ заміна фразеологізмів, що були вживані давніше і зрозумілі лише в одному н.п. (напр., лише у Сильно): «*мені вже треба під Високу збиратися, під ялину*» (пор. ще: «*під Високу пішов*», «*вмер чоловік – під Високу пішов*»); значення ‘померти’ з’явилося тому, що біля самого кладовища росла дуже висока ялина; а коли в ялину влучила блискавка і її звалила, а опісля ще й кладовище перенесли в інше місце, то цей фразеологізм став неактуальним і був замінений іншим – *піти на горб || вінести на горб, бо нові могилки на пагорбі*; пор. інший приклад: «*я при них начальником при конях*» синонімічне силенському *старши, куді пошлют* ‘бути різноробочим’ [Аркушин 1994, с. 172] та *буду завтра начальником* ‘узавтра доведеться відпасати чергу корів’ (у селянських господарствах різко зменшилася кількість поголів’я великої рогатої худоби);

◇ у романі подано й силенські фразеорепліки: «– *Добрий день вам, люди добрі! – привітався Матвій.*

– *Добре й без вас!*»

Або:

«– *Бог у поміч!* – гукнув.

– *Дякую на добрім слові!*»

4. Деякі мовознавці, широко розуміючи фразеологію, зараховують до неї і прислів’я та приказки, крилаті вислови, афоризми, парадокси і т.д. Ось які приклади знаходимо в романі:

◇ паремії: *Марець – змерзне старець; Тихше їдеш – дальше будеш; Хазяї з хати – гості в хату; Що правда, то не гріх; Від баби та від тюрми не втечеш; Моя хата скраю, я нічого не знаю; Ой у Луцьку все не по-людську: кругом вода, а всередині біда; Від Грабова до Ключина самотійна Україна*; ця остання паремія в народному мовленні давніше звучала *Од Силна до Постійна – Україна самотійна* (є й інші варіанти зі зміною назв н.пп.); пор. запозичені *На кожне дихання своє потихання* або *Без*

бумажки ты букашка, а с бумашкой человек як характеристика підневільної долі поліщуків;

◇ стійкі вислови, вживані в роки радянзації Західної України: *во ім'я совєцького строя; стройка века; акула імперіалізму й тормоз комунізму*; пор. принесені новоматюки: *в бога мать!, іди к ... мать*; а ось як корінні мешканці швидко переймали вислови-характеристики тодішнього тяжкого життя: *«Як казав один приїжджій москаль, там [у магазині] є хіба що канцерва «Бичій хвост с хреном»;*

◇ авторські вислови за зразком народних: *Що не село, то й назва нова* (пор.: *Що сільце, то нове слівце*); чи *г... польське, чи совєтське, все рівно г...*;

◇ дражнилки: *Матвійку, заплач, дам копійку, зареви, дам дві!*

Василь-куркусиль

Курці с... відкусив.

Пішов голку купувати,

Курці с... зашивати.

◇ народні сентенції: 1) школяра: *«Як то добре, коли війна! В школу не тра ходити...»*; 2) корінних мешканців як характеристика вдачі жителів сусідніх сіл: *«Затишшянци казали: «Як хочеш, аби тебе обікрали, – йди в Карпіївку. Як хочеш, аби тебе набили, – йди в Градище, як хочеш, аби тебе одурили, – йди в Софіївку. Як хочеш, аби тебе спо-*

їли, – йди в Омеляни. Мовчали хіба за те, що в інших селах казали про них: «Як хочеш, аби тебе посадили, – бери червону имату і йди в Затишшя» (у Сильно було багато членів КПЗУ).

Висновки та перспективи досліджень. Уживання таких стійких сполучень слів зближує авторську мову роману «Блакитна сарна» з народною. Письменник уміло використав місцеві фразеологізми без надмірних говіркових особливостей та без зайвого витлумачення їхньої семантики. При порівнянні з говіркою виявлено багато фразеологізмів, спільних звучанням і семантикою з літературними, поруч із якими наявні й ті, що мають вузько-регіональні особливості, насамперед словотвірні та лексичні. Частина фразеологізмів уживана лише в діалектах, часто обмежена територією Західної України (*ще при Польщі* 'давню') або декількома говірками (*впасті з печі* 'народити дитину') чи навіть одним населеним пунктом (*ніти під Високу* 'померти').

Установлено, що автор роману не сліпо копіює говірку, а проводить виважений відбір найбільш поширених місцевих висловів.

Цей роман містить вдячний матеріал для різних мовознавчих студій із лексики, семантики, словотвору, а також антропонімії, топонімії тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Загорєнські фразеологізми (за романами волинського письменника В. Лиса. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 48. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 70–73.
2. Аркушин Г. Силенська гуторка: топоніміка, люди, мова. Мельбурн: Спадщина, 1994. 190 с.
3. Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав: народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині. Люблін–Луцьк, 2003. 175 с.
4. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок. Луцьк, 2016. XXIV + 648 с.
5. Глуховцева І. Фразеологія в українській драматургії першої половини XIX століття. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 48. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 88–95.
6. Громик Ю. Відображення фонетичних і морфологічних особливостей говірки в місцевих пареміях (на матеріалі польського говірки с. Липне). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 48. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 95–99.
7. Зінчук Р. Діалектні особливості іменної словозміни західнополіських і суміжних говірок. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 48. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 129–136.
8. Мацюк З. Що сільце, то слівце. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 473 с.
9. Нестерчук М. Блакитна сарна. Львів: Каменяр, 2019. 400 с.
10. СУМ – Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
11. ФСУМ – Фразеологічний словник української мови: у двох книгах. Київ: Наукова думка, 1993.

REFERENCES

1. Arkushyn H. (2019) Zahorienski frazeolohizmy (za romanamy volynskoho pysmennyka V. Lysa [Zagorien phraseologisms (based on the novels of Volyn writer V. Lys)]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: Filolohichni nauky*. Vyp. 48. Kamianets-Podilskiyi. S. 70–73 [in Ukrainian].
2. Arkushyn H. (1994) Sylenska hutorka: toponimika, liudy, mova [Dialect of the village Sylno]. Melburn: Spadshchyna. 190 s. [in Ukrainian].
3. Arkushyn H. (2003) Skazav, yak dva zviazav: Narodni vyslovy ta zahadky iz Zakhidnoho Polissia i zakhidnoi chastyny Volyni [Told how the two are related]. Liublin–Lutsk. 175 s. [in Ukrainian].
4. Arkushyn H. (2016) Slovyk zakhidnopoliskyykh hovirok. [Dictionary of Western Polissia dialects]. Lutsk, 2016. XXIV + 648 s. [in Ukrainian].
5. Hlukhovtseva I. (2019) Frazeolohiia v ukrainskii dramaturhii pershoi polovyny XIX stolittia. [Phraseology in the Ukrainian drama of the first half of the nineteenth century]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: Filolohichni nauky*. Vyp. 48. Kamianets-Podilskiyi. S. 88–95

[in Ukrainian].

6. Hromyk Yu. (2019) Vidobrazhennia fonetychnykh i morfolohichnykh osoblyvostei hovirky v mistsevykh paremiakh (na materialy poliskoi hovirky s. Lypne). [Reflection of the Dialect Phonetic and Morphological Features in the Local Paremiakh (case study of the Polissian dialect of the village of Lypne)]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: Filolohichni nauky*. Vyp. 48. Kamianets-Podilskiyi. S. 95–99 [in Ukrainian].

7. Zinchuk R. (2019) Dialektni osoblyvosti imennoi slovozmyny zakhidnopoliskykh i sumizhnykh hovirok. [Dialect Features of Nominal Inflections in the Lokal Phraseology of Western Polissian and Related Dialects]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: Filolohichni nauky*. Vyp. 48. Kamianets-Podilskiyi. S. 129–136 [in Ukrainian].

8. Masiuk Z. (2013) Sheho siltse, to slivtse. [Vocabulary of ethnic comparisons in Western Polessia dialects]. Lutsk: Vezha-Druk. 473 s. [in Ukrainian].

9. Nesterchuk M. (2019) Blakytna sarna [Blue chamois]. Lviv: Kameniar. 400 s. [in Ukrainian].

10. SUM – Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh (1970 – 1980) [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol.]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

11. FSUM – Frazeolohichni slovnyk ukrainskoi movy: u dvokh knykhakh (1993) [Phraseology Dictionary of Ukrainian: in two book]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

PHRASEOLOGY OF THE BALLAD NOVEL «BLUE CHAMOIS» BY M. NESTERCHUK

Abstract. The article analyzes the use of stable word combinations with semantically integral meaning in the novel ballad «Blue Chamois» by M. Nesterchuk, a native of the village Sylno, Kivertsi district of Volyn region. The aim of the article is the analysis of set phrases with semantically integral meaning and comparison them with literary and patois equivalents. The skillful use of such phrases is nosed after. The author notes, that the novel has a dynamic plot, the description of tragic situation in the life of principal characters is available here, as well as a special author's speech with characteristic ballad motives, because it is a novel-ballad. The dramatis personae speak a peasant Central Woodlands patois, use dialectisms, which are familiar since childhood, and their own view of the world is corroborated with the expressions transferred from generation to generation, performing a constant living spiral turnover.

The used proverbs as well as sayings and mostly set e xpressions with semantically integral meaning attach emotionality to the composition, which quautitatively significantly predominate over paremiological units.

The inhabitants of this village have become the prototype of literary heroes. Skillful use of local phraseologisms has been traced. Compared with speech, many phraseologisms have been found that are common to sound and semantics with the literary one (*нема спасу, дати перцю, тюрма плаче*). In other stable combinations of words, with the same semantics saved dialect features, especially word-formative and lexical differences (*є люди, а є людиська, щось путне співає, мати твою перемать*). Some phraseologisms are used only in dialects, in particular, in dialects throughout Western Ukraine (*ще при Польщі* 'long ago'), in several dialects (*впасту з печі* 'give birth to a child') or known and understood in only one location (*ніти під Високу* 'to die'). In addition, the writer submits phrases (*Добрий день Вам, люди добрі – Добре і без вас!*). Almost seven dozen such small forms of folklore enliven the writer's narrative, bringing it closer to the vernacular. It is established that the author of the novel does not blindly copy the word, but makes a careful selection of the most common local expressions.

Keywords: persistent word combinations, phraseologisms, West Polissya and Middle Polissia speeches, phraseologisms with phonetic, word-forming and lexical features.

© Аркушин Г., 2020 р.

Григорій Аркушин – доктор філологічних наук, професор кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Луцьк, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-0698-6347>

Hryhoriy Arkushyn – Doctor of Philology, Professor of the History and Culture of Ukrainian Language Department, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-0698-6347>